

Nyní je už na celém světě dobře známo, že se američtí studenti konečně začínají zbavovat apatie, nezájmovosti a všeobecného nedostatku politického uvědomění, které je tak dlouho charakterizovaly. Neznamena to, že v minulosti byli úplně neaktivní: případy divčích studentských domovů,¹ řádění a rvačky po fotbalových utkáních nebo stávky pro špatné stravování dlouho patřily k našim universitním tradicím. Existovala také jakási tradice politické aktivity — omezovala se obvykle na kampaně při obsazování míst ve studentské samosprávě a na práci na univerzitách ve prospěch republikánských nebo demokratických kandidátů při obsazování lokálních nebo federálních úředních míst. Taková politická aktivita nikdy nepředstavovala protest proti standardu, proti přijatým americkým hodnotám a politickému systému nebo proti politice těch, kteří byli podle něho zvoleni do úřadů — ani jej nevystavovala pochybnostem a nevyjadřovala touhu od něho upustit.

Jen během deprese a na začátku třicátých let tomu tak nebylo — ale i tehdy se hlavní zájem studentů nesl k vnitropolitickým problémům. To nové v nynějším studentském hnutí ve Spojených státech tedy není to, že studenti jsou aktivní, i politicky aktivní, ale fakt, že se jejich aktivita zakládá na rozšířené antipatii k americkému způsobu života nebo alespoň na nespokojenosti s ním. Cílem už není reforma, protože americký socioekonomický a politický systém již není pokládán za nutné východisko, a zahraniční politika se poprvé stala středem zájmu protestního hnutí v Americe.

Dříve než se můžeme pokusit o vysvětlení tohoto vývoje, musíme pochopit, proč americký student byl tak dlouho neuvědomělý a apatický. To znamená pochopit jak složení studentstva, tak tradiční roli výchovy ve Spojených státech, a na základě toho porozumět, proč obzvlášť studenti, a Američané vůbec, byli tak dlouho imunní proti silám, které vedly studenty jiných zemí ke kritice a protestu. Skutečnost je totiž taková, že až donedávna idea protestu byla zásadně cizí americké mentalitě (tj. mentalitě amerického bělocha. Otázka černochů je zřejmě jiná, a budeme o ní uvažovat později). Po léta četl americký student o politické aktivitě studentů v jiných zemích, ale nikdy mu ani nenapadlo, aby se sám sebe zeptal, zda by také neměl podniknout něco podobného. Velká většina amerických studentů, stejně jako většina americké bělošské společnosti, přijala „americký styl“ tak hluboce, podvědomě a proto bezmyšlenkovitě, že kritika nebo pochyby přesahující rámec stranického boje ani nebyly považovány za doopravdy možné.

Něco takového lze tvrdit proto, že americká vysokoškolská výchova byla vždy nedemokratická, a i když se situace konečně pomalu začíná měnit, američtí vysokoškoláci jsou ve své veliké většině běloši a pocházejí ze střední vrstvy. I v případech, kdy tomu tak není, vstupují studenti na vysokou školu v naději, že získají diplom a stupeň znalostí nutných k dosažení „dobrého“ místa, a že nakonec budou náležet k střední vrstvě. Nemají-li na začátku svých studií tento názor, rychle si jej osvojí nebo prodělá-

¹ V angl. „panty raids.“ — Autor byl svými americkými kolegy kritizován proto, že v této souvislosti hovoří o „panty raids“ jako o elementu studentské aktivity. Zůstává však faktem, že takováto aktivita byla velmi častým aspektem studentského života, obzvlášť v prvních patnácti letech po II. světové válce, v období studené války a MacCarthyismu, kdy politické uvědomění studentů se téměř

rovnalo nule. „Panty raids“ znamenaly nájezdy studentů na obydlí studentek, jejichž trofeje byly získané kalhotky nebo jiné součásti dámského prádla. O tomto výrazu „dobré americké legrace“ se od začátku 60. let mnoho nemluvalo; je také zajímavé, že se v téže době zmenšoval zájem o velká mezinárodní sportovní utkání. (Viz dále diskuse o důvodech k této skutečnosti.)

vají těžké chvíle, poněvadž téměř všechny koleje a university jsou celkově orientovány na americkou bílou střední vrstvu a připravují studenty pro „úspěšná“ místa v jejím rámci. Později pojednám o příčinách této skutečnosti; nyní se o tom zmiňuji proto, že ve všem, co následuje, je třeba mít na paměti fakt, že pozadí a orientace většiny amerických studentů — a tedy i dnešních představitelů studentstva — jsou určeny bílou střední vrstvou, a že samo americké vysokoškolské vzdělání je zaměřeno k udržování, modernizaci a rozšiřování jejích hodnot, zájmů, technik, atd.

Druhý bod, na který se nesmí zapomínat, je fakt, že alespoň v přítomné době je americké studentské hnutí zásadně *neideologické*. Různé jednotlivé skupiny hnutí a různí studenti v těchto skupinách ovšem sice pracují na základě různých ideologických názorů a cílů, nebo pro ně, ale jako obecný jev představuje toto hnutí spíše hledání nových morálních hodnot na straně jeho účastníků než pokus o sociální realizaci hodnot jakýchkoli dnešních náboženských, filosofických nebo sociálně ekonomických teorií.

To se nanejvýš jasně projevuje v často vyslovovaném ideálu Studentského hnutí pro demokratickou společnost (SDS, Students for a Democratic Society),² nahrazujícím nynější frustrovanou demokracii participační demokracií. Jakmile k tomu dojde, jakmile se obnoví americká demokracie a politický proces se stane skutečně relevantním a postaví se za zájmy chudých, budou chudí o svých cílech a o řešení svých problémů rozhodovat sami.

Tato morální, hledající, neideologická orientace celého studentského hnutí má ovšem přímý vztah k středostavovskému pozadí většiny studentů a k významu, jež střední vrstva připisuje vysokoškolskému vzdělání. Vždyť většina těch bělochů, kteří se ho účastní, tak činí pro hlubokou nespokojenost, nespokojenost

s Amerikou bílé střední vrstvy, s jejím životním stylem, s jejími hodnotami.

Na rozdíl od černochoů jim nebyl odmítnut přístup do této Ameriky, ale oni ji vědomě zavrhlí. Demontrace, participace na hnutí za svobodu a dokonce účast v Mírovém hnutí (alespoň když se do něho dají napřed zapsat) většinou patří spíše k hledání nových hodnot, nového smyslu, více osobního než sociálního, než k schvalování alternativ. I když tento obraz platí obzvlášť pro participující bělochy, hodí se obvykle také pro černochoy. Ti ovšem začínají s pozitivním cílem, ale již různé způsoby jeho formulování (integrace, konečná segregace, Svoboda teď-hned!) a různě kladený důraz v různých skupinách na jejich cestě za tímto cílem (volební právo, zrušení segregáčnických zákonů, boj za integraci škol, bydlení, stejné pracovní možnosti — jedině legální cestu, nenásilnými demonstracemi, hlídkováním, bojkoty, požadavkem zřízení zvláštních států jen pro černochoy) — to vše svědčí o tolika různých cílech a prostředcích, že i celkový charakter hnutí za svobodu je nutno označit jako neideologický. Správnost tohoto popisu je plně prokázána skutečností, že — jako u participační demokracie jakožto cíle SDS — hnutí černochoů za svobodu vcelku nemá žádnou představu o tom, co by černocho měl svou svobodou dosáhnout: zda přijetí do systému nebo radikální změnu.

Tento nedostatek ideologie ovšem charakterizuje nejen studentské hnutí — alespoň v těchto jeho počátečních stadiích —, ale i historii amerických sociálně ekonomických hnutí vůbec. I za dělnických bojů, k nimž došlo v první části tohoto století, zůstal socialismus okrajovou, i když cennou hnací silou. Hlavní „ideologie“, vyjádřená slovy dělnického vůdce Samuela Gompere „Více, více, více — a teď!“, byla jasně založena na myšlence dát dělníkům větší podíl na plodech ka-

² SDS představuje hybnou páku studentského hnutí ve Spojených státech: má více než dvě stě sdružení v kolejích a universitách, více než 5 000 členů platících příspěvky, a ještě 7 000 studentů, kteří pravidelně participují na jeho činnostech. Tyto činnosti zahrnují diskuse a lokální i celostátní demonstrace týkající se obzvlášť války ve Vietnamu a občanských práv, dále organizaci studijního programu a projekty veřejné činnosti asi ve dvanácti městech, v nichž studenti žijí a jsou plně zaměstnáni po celý rok nebo i déle v nuzných periferních oblastech a snaží se demonstrovat

a vytvářet participační demokracii. Mnohé další skupiny, studentské a jiné, spolupracují s SDS na jiných projektech — jako například se zúčastnily pochodu na Washington v listopadu minulého roku, při němž 20 000 lidí protestovalo proti válce ve Vietnamu. V posledních dvou letech došlo k obzvlášť dobré spolupráci mezi Studentským nenásilným koordináčním komitétem (SNCC — Students' Non-Violent Coordinating Committee), radikální Studentskou skupinou pro občanská práva (neboli Hnutím za svobodu) a SDS.

pitalistického průmyslu. Úvaha o tomto neideologickém charakteru amerických sociálních dějin vůbec nás vede k tomu, abychom se více zajímali o tento „americký způsob života“, o jeho hodnoty a cíl, o americký pohled na sebe sama a na svou roli ve světě. Je to otázka důležitá, protože z této všeobecně sdílené mentality a zdánlivě prokazatelné správnosti nařízení z ní vyvozených (tj. správnost čas od času vyjádřená v našich národních a různých individuálních historikách o úspěchu) vyvěrá veškerá činnost nás všech jakožto národa (i činnost studentského hnutí jakožto reakce na ni, jak jsem se pokusil ukázat) a také mnoho naší naivnosti a nesnesitelné morální arogance. Spojené státy byly poprvé osídleny v době (v 17. století), kdy v Evropě se jevily jako centrální problémy náboženské, zvláště problémy náboženské svobody — i když souvisely s problémy nově vznikajících ekonomických a průmyslových možností a s politickými zájmy na nich založenými. Poutníci (tj. angličtí puritáni, kteří se r. 1620 usadili v Massachusetts — pozn. překl.) přišli do Nové Anglie, aby se osvobodili od náboženské i světské autority papeže, biskupů a králů, aby — podle svého pojetí — žili svůj život v přímém, bezprostředním vztahu k Bohu, poslušni jeho zákonů. Jejich děti začaly interpretovat své úsilí poněkud jinak: zaměstnávaly se budováním království Božího na zemi. Kolonie (a kolonisté) prosperovaly a důraz kladený na tento náboženský názor se opět měnil. V raných dobách Spojených států začali jejich občané věřit, že jejich prosperita byla Boží odměnou za věrnost a poslušnost a že Spojené státy, jejich konstituce, zákony a sociálně ekonomický systém představují splnění Božího zámyslu pro lidi na zemi. Je důležité nepodceňovat tuto víru při interpretaci následující americké historie, neboť z ní vyvěrá celá naše národní mentalita. Na základě této víry i její „pravdy“ dokázané našimi „úspěchy“ jsme si pro sebe vymyslili právo — a dokonce povinnost — přinést v případě potřeby i násilím jiným národům světa své právní a ekonomické systémy, své představy o člověku a jeho vztahu k nim, o jeho individuální, osobní odměně za soukromé podnikání atd., a ovšem protestantskou křesťanskou víru,

pro niž nás Bůh tak odměnil a vyvolil. Tak pojetí práva a povinnosti se nanejvýš jasně projevuje v naší koncepci „daného“ osudu (naše „jasné“ historické poslání — jež jsme si sami vymyslili — pronikat stále víc na západ na našem vlastním kontinentě — a byly doby tlaku na sever i na jih, na Havaj, Filipíny, Japonsko a Čínu); ve Wilsonově myšlence připravit svět pro demokracii (a na tomto základě jeho odmítnutí uznat revoluční vlády Mexika a Sovětského svazu, čímž byl do problému diplomatického uznání uveden pojem morálního souhlasu); v Dullesových morálních soudech o komunismu a dokonce i o neutralitě a jeho zmrazení studené války; v nedávné minulosti pak v Kennedyově Alianci pokroku a v Johnsonově Velké společnosti a vietnamské válce.

Následkem toho všeho se ovšem Bůh Američanů stal lokálním, národním božstvem, téměř křbovým bohem amerického „úspěchu“. Procento lidí patřících k nějaké církvi je vyšší ve Spojených státech než v kterémkoli jiném západním státě, a je dnes vyšší než kdykoli dříve v našich dějinách. Částečným důvodem toho je zcela jasně skutečnost, že vládnoucí ekonomické a politické zájmy shledaly, že se vyplácí podporovat a propagovat pokroku a v Johnsonově Velké společnosti sobě samých.

Odtud pocházejí povrchní aspekty religiozity, jimiž naše společnost oplývá, důmyslně zveřejňovaná účast presidenta na bohoslužbách, nápis „In God We Trust“ (Důvěřujeme v Boha) vyrytý na všech našich mincích, inzeráty v časopisech, v autobusech a v televizi, které financují „obchodníci zaměřeni na veřejné blaho“, vybízející lidi k návštěvě kostelů nebo synagogy, poněvadž platí heslo „Rodiny, které se společně modlí, zůstávají pohromadě“. Role církve a duchovenstva však už není morální, spirituální humanitářská, nebo dokonce charitativní; má oslavovat „americký způsob života“ a jeho boha. Pro rozbor této religiozity je však důležitý fakt, že role obchodníků a politických zájmů při podporování náboženství nepředstavuje pokus podvést Američany nebo podstrčit jim něco, co nemají nebo co si nepřejí. Je to spíše zahrávání, manipulace s nitkami, které tkví hluboko v americké mentalitě. V 19. sto-

letí tuto představu verbalizovali a proklamovali obchodníci, kazatelé, politici a romanopisci. Děti ve škole před první světovou válkou se musily učit nazpaměť takové proslovy, jako měl senátor Albert J. Beveridge v r. 1900: „Pane presidente, Bůh nepřipravoval anglicky mluvící a teutonské národy po tisíce let pro nic jiného než pro neplodnou a pohodlnou sebekontemplaci a sebeobdiv. Nikoli! Učinil nás vůdčími organizátory světa, abychom uvedli systém tam, kde vládne chaos... učinil nás schopnými vládnout, abychom uvedli vládu mezi divošské a senilní národy. Označil americký lid jako svůj vyvolený národ, aby výhradně vedl regeneraci světa. Toto je božské poslání Ameriky... Filipíny nám patří navždy. Nevzdáme se své povinnosti v Egejském moři... Nevzdáme se svých možností v Orientě. Nezřekneme se svého podílu v poslání naší rasy, pověřené Bohem civilizovat svět.“ Dnes ovšem by už většina lidí takové terminologie nepoužívala, a školní děti se místo toho učí nazpaměť Kennedyovu nástupní řeč, avšak víra, že ve Spojených státech se naplnil Boží záměr pro člověka, tvoří základy, na nichž naše republika od počátku stojí. Mentalita, která z této víry vyrůstá, a její stálá „platnost“, jak se obráží v naší prosperitě, vládne v podvědomí velké většiny Američanů. Vytváří podklad naší národní identity; ti, kdo učí, a ti, kdo se učí nejsou výjimkou — také nejsou výjimkou obchodníci a politikové, kteří na tento podklad „hrají“, a kazatelé, kteří oslavují to, co na jeho základě děláme. A tak například jiným národům se Dulles mohl zdát pokrytcem, který maskoval yankejský imperialismus morálními prohlášeními; Američanům jeho řeč a způsob myšlení, jehož byla výrazem, vyjadřovala něco, čemu jsme rozuměli a co jsme do velké míry sdíleli — i když jsme snad nesouhlasili s některými osobitými aspekty jeho politiky. Jedním z nejvýznamnějších důsledků této mentality byl téměř úplný nedostatek takového filosofického, sociálně ekonomického, humanistického nebo náboženského myšlení, které bylo častým zdrojem inspirace, povzbuzení a protestu pro studenty v jiných zemích. V našich národních tradicích a dějinách doslova není intelektuálních vůdců; nikdy se nevyvinulo žádné masové hnutí

kolem nových idejí nezávislých na „americkém způsobu života“ nebo jej kritizujících — zejména z toho důvodu, že nikdo nikdy žádnou takovou ideu nevymyslil. Také nebyli američtí studenti přitahováni cizími ideami. To je ovšem částečně způsobeno naším geografickým oddělením od intelektuálních a sociálních podmínek jiných kontinentů, částečně faktem, že když evropské ideje dorazily k našim břehům, obyčejně přišly s přistěhovanci a zůstaly omezeny na ty, kdo je přinesli (například socialismus existoval déle než jednu generaci zejména v obcích německých, často židovských přistěhovalců, kteří dodnes vydávají své noviny v židovském jazyku), a částečně skutečnosti, že v důležitějším sociálním boji (dělnickém) římsko-katolická církev většinou hrála progresivní roli a zmírňovala prudkost každého vlivu, který mohly mít radikální myšlenky na dělníky — a přes ně na studenty. Většina dělníků byli Irové a Italové, tedy katolíci — a oni i jejich církve byli stále ještě v něbellošské protestantské Ameriky a společně usilovali o to, aby získali do ní vstup, byli jí přijati a pevně v ní zakotvili. Avšak skutečnost, že američtí studenti se nedáli vyprovokovat ani inspirovat novými myšlenkami, je způsobena zejména tím, že pokud velká většina studentů i profesorů, kteří měli co činit s vysokoškolským vzděláním, přijímala hluboce a obvykle podvědomě víru, že Spojené státy představují splnění Božího plánu a/nebo jeho ramifikace (například že náš systém vlády a ekonomické organizace jsou částí tohoto plánu, z čehož vyplývá, že naše politická a finanční linie, ne-li každý vůdce, jsou v základě morální a správní, a že tedy nemůže být nic inherentně nesprávného nebo nespravedlivého v „americkém způsobu života“, že vše, čeho je třeba, jsou jen příležitostné reformy) — pokud to vše bylo přijímáno a pokud to vytvářelo podklad názoru člověka na skutečnost, a také pokud stálá prosperita amerického národa i jednotlivých Američanů a naše vítězství doslova v každém vojenském podnikání se zdály takový názor potvrzovat, pak vůbec neexistovaly podmínky, v nichž by se mohly rozvíjet nové ideje anebo ve kterých by získaly zastánce, kdyby se rozvinuly. Teprve od druhé světové války — přes-

něji řečeno od konce McCarthyho období — se začala tato situace měnit, a to velmi rychle.

Jedním aspektem probuzení studenta ve Spojených státech bylo de facto objevení intelektuální Evropy od Francouzské revoluce — Rousseau, Hegel, Marx a Comus byli „objeveni“ takřka najednou.

Ale velká část této nové intelektuální výzvy a sociálně politické činnosti se uplatňuje na okraji universitního života. Průměrný americký student — alespoň přibližně do loňska — nešel do školy proto, aby vstoupil do citadely svobodného bádání nebo aby se naučil vážné intelektuální činnosti a zvědavosti, sociálnímu a politickému uvědomění i aktivitě, a byl jimi stimulován, ale aby — jak jsme již uvedli — získal diplom a tak dosáhl dobrého umístění v rámci systému. Tradičním účelem výchovy byla peněžní odměna, proto se při vyučování klade důraz na techniku — vědeckou, ekonomickou, diplomatickou atd. Pro toho, kdo očekává „úspěch“ od „amerického způsobu života“, nepřichází ovšem jeho kritika v úvahu. Třicátá léta byla jediným obdobím v minulosti, kdy tento vzor byl prolomen. Nemůžeme říci, jak daleko mohlo dojít nezávislé uvědomění a účast, které se tenkrát začaly mezi studentstvem rozvíjet — kolem čtyřicátých let vykonávali ti, kdo by byli studovali, aktivní vojenskou službu — a to je něco, co podle mého přesvědčení Johnson a jeho poradci jistě nepřehlédli při svých úvahách o rozšíření války ve Vietnamu.

Tyto faktory — totiž stejný pohled na sebe i na svou roli ve světě a bělošské, středostavovské složení i orientace — nejsou jedinými faktory, které pojí universitu s „americkým způsobem života“. Máme dva typy universit: *soukromé* — Harvard, Kolumbie, M. I. T. (tj. Massachusetts Institute of Technology — pozn. překl.) atd. získávají svůj příjem ze soukromých zdrojů, ze školného spláceného rodiči studentů (celkový průměrný roční výdaj je 2 800 dolarů) a z kapitálu investovaného do soukromého průmyslu; *veřejné* — universita Kalifornská, Chicagská, Massachusetská atd., jejichž příjmy pocházejí z lokálních poplatků vybíraných jednotlivými státy, v nichž jsou umístěny. Ale od druhé světové války vzrostly výdaje na vzdělání tak překotně,

že tento příjem už nestačí. Soukromý průmysl a federální vláda realizovaly širou založené programy výpomoci jak universitám, tak jednotlivým studentům. Zatímco finanční situace studentů se snad zlepšuje, jejich intelektuální svoboda je omezována a všichni se stávají tím závislejšími na udržení existujících ekonomických a politických systémů. Je zřejmé, že to je jeden z hlavních důvodů, proč byly takové programy uskutečněny; federální vláda de facto původně požadovala od oficiálních činitelů universit a od všech studentů, kteří přijali její pomoc, aby podepsali protikomunistické prohlášení (v němž potenciální příjemce přísahal, že nikdy nebyl členem Komunistické strany nebo *komunistou*, aniž byla zodpověděna otázka, kdo má určit, co komunista je. Toto opatření bylo nakonec odvoláno, avšak nikoli bez právního boje vedeného téměř pět let). Pokud osobní prosperita zůstává cílem většiny studentů vyhledávajících universitní vzdělání — jak tomu bylo do nejoslednější doby — a pokud jeho dosažení zůstává součástí kategorií americké mentality a jejich ramifikací, a je fyzicky možné jen tehdy, když tyto kategorie akceptujeme a pracujeme v nich, jsou vyloučena veškerá přání a možnost pochybovat a kritizovat — dokonce ani nepřichází v úvahu jakékoli rozhodování. (Znovu je třeba zdůraznit, že toto je jen obraz bílých amerických studentů ze střední vrstvy, kteří vždycky tvořili většinu. Černochům celkem nebylo vysokoškolské studium povoleno, s výjimkou zvláštních černošských kolejí, a v poslední době s výjimkou studentů, kteří byli přijati na důkaz integrace.)

Druhým faktorem vysvětlujícím nezájem studentstva v USA je nedostatek podnětů, které jinde vedly studenty k uvědomění a k akci. Pojednali jsme již o jednom aspektu tohoto nedostatku — o historicko-sociálně podmíněné imunitě bílých Američanů ze střední vrstvy, studentů i profesorů, oproti novým ideím, protože úspěšnými byly ty ideje, které vyplývaly z našeho tradičního způsobu myšlení. Druhým aspektem tohoto nedostatku — který je v dnešním světě důležitější — je fakt, že to, co dohánělo studenty v Latinské Americe, Asii, Africe a dokonce i v Evropě k uvědomění a

k akci, velmi často byla americká akce, politika nebo přítomnost. Protože se celý náš pohled na svět bezpodmínečně zakládal na představě, že reprezentujeme naplnění Božího plánu, byli jsme hluboce přesvědčeni, že cokoli naše vláda udělala nebo řekla, mohlo být jen dobré, správné a spravedlivé. Byli jsme upřímně zděšeni „nevděčností“ těch, jimž jsme „dali tak mnoho“. Vůbec nebyla brána v pochybnost naše protikomunistická mytologie studené války, ani protest proti korejské válce, svržení Massadegha v Iránu, Arbenze v Guatemale, atd. atd. Bylo nemyšlitelné, že by se mohlo nebo mělo pochybovat.

Ale pro lidi v zemích, o něž se jednalo, to byly kritické události, které často měly přímý vztah k jejich nezávislosti a k jejich právu přistupovat k sociálně ekonomickým a politickým problémům spíše ve světle jejich vlastních zájmů než zájmů Spojených států. Neprotestovat, nedemonstrovat, v mnohých případech nestát se revolucionářem, znamená participovat na znásilňování své vlastní otčiny. Americký student mohl stát stranou toho všeho, poněvadž žil v zajetí představy, kterou o sobě chová on sám a celý jeho národ.

• • •

Co tedy způsobilo tak drastickou a zdánlivě tak náhlou změnu mezi studenty? Myslím, že byla důsledkem toho, že asi tak v minulém roce splynuly v jedno dva proudy: skupiny studentů, především bělochů náležejících k střední vrstvě, kteří se ve svém odporu — často z osobních důvodů — proti idejím, hodnotám a způsobům amerických bělochů střední vrstvy spojily v různé skupiny mírového hnutí, a černoši, kteří byli tradičně drženi mimo americkou bílou střední vrstvu a tak nikdy nepřijali její realitu, vytvořili různé skupiny „hnutí za svobodu“. Oba proudy se vyvíjely nezávisle. Obě strany si málo uvědomovaly existenci oblastí, v nichž by se mohly uplatnit společné analýzy, zájmy a akce. Mnozí bílí studenti se sice před rokem 1964 účastnili demonstrací za občanská práva, ale to často zůstalo oddělenou oblastí jejich celkové nespokojenosti se středostavovskou Amerikou a hledání morálních „ideálů“, jež by ji nahradily; před tím se černoši a všichni, kdo se především

bili za občanská práva, málo zajímali o mírovou otázku. Ve skutečnosti zmínka o čemkoli, co nemělo přímý vztah k rasovým aspektům segregace — dokonce i zmínka o vztahu segregace k naší ekonomické struktuře — se pokládala za rozvratnou. Stejně tak v mírovém hnutí byla pokládána za rozvratnou každá kritika kterékoli americké akce, například šířící se válka ve Vietnamu, pokud nemohl být zároveň vystaven kritice i Sovětský svaz. Důležitým faktorem změny této situace pro obě skupiny byla kubánská revoluce a říjnová blokáda roku 1962.

Politické zájmy se u bílých studentů začaly rozvíjet koncem padesátých let. Tehdy bylo možno pozorovat nespokojenost, odpor a dokonce osobní averzi u malého, ale znatelného počtu studentů. V podstatě se jednalo o nespokojenost s nadbytkem, se životem, jehož hodnoty se zakládaly na ekonomii, peněžité odměně a vlastnictví určitých druhů zboží a — co je snad nejdůležitější — o nespokojenost s faktem, že všechny výhody amerického způsobu života byly dosažitelné bez osobního boje nebo obětí (bylo jen třeba přijmout a najít dobré místo v systému), nebylo nutno dokázat vlastní cenu, dokonce ani svou mužnost. Pokud člověk zůstal věren hodnotám a cílům systému, neměl k tomu možnost, musel se jen „prodat“. Dnes, o deset let později, si mnozí uvědomují, jak omezená je distribuce bohatství v Americe; toto uvědomění se stalo jedním z nejdůležitějších vnitropolitických zájmů studentského hnutí. Ale zpočátku šlo o nespokojenost se „společností blahobytu“, jak působila na jejich vlastní osobní život. Při prvním kroku na cestě za novými hodnotami a novým smyslem života mnozí jednoduše couvli — proto došlo k přeměně nezainteresované tiché generace v generaci silně osobně pulzující. Zase je důležité si připomenout, že většinou zde nešlo o studenty odsouzené stát stranou amerického způsobu života a myšlení, ale byli to bílí studenti náležející k střední vrstvě, kteří ztratili o něm všechny iluze, což je nutný první krok ve vývoji samostatného politického a sociálního uvědomění. Ti, kteří necouvli, začali hledat i na svých universitách hlubší smysl, než jaký lze najít v tradiční universitní, re-

publikánské i demokratické politice. Takoví studenti tápali po nějaké „věci“, s níž by se ztotožnili — tj. hledali novou morálku. Koncem padesátých let začaly na universitní půdě pronikat různé kampaně od zamítání hrdelního trestu k protestu proti protikomunistickým přísežným prohlášením v žádostech o vládní stipendia. Přestože každá z nich měla svou morální náplň, žádná z nich nebyla dost významná, aby se na delší dobu zmocnila představ více než několika málo studentů a přiměla je k činnosti. Také pro různé pokusy vzbudit zájem o občanská práva nebyl čas dosud „zralý“.

Studenti na počátku šedesátých let „objevili“ mírovou otázku jakožto část tohoto hledání nové morálky a nového smyslu, jimiž by se mohli projevit. Nikdo nemůže přesně říci, proč právě něco, oč se různé malé skupiny bezvýsledně zajímaly dokonce už od prvé světové války, se mělo stát katalyzátorem uvědoměním do pohybu různé studentské skupiny — tj. „věc“, kterou tak mnozí hledali. Byla to široká, všeobecná otázka, jež připouštěla tak rozsáhlou variaci v interpretaci a ve víře, že se zpočátku zdálo, že nepřináší nutnost zásadního rozchodu s naší základní sociálně politickou strukturou, ale jen nutnost kritiky militaristických způsobů myšlení. Kromě toho, jelikož byla orientována na nebezpečí války v Evropě a jejím alespoň předběžným cílem bylo odstranění všech nukleárních zbraní, kritika namířená proti politice Spojených států se „musila“ také obracet proti Sovětskému svazu. Mezinárodní situace (přestože duch tábora „David“ byl ochromen incidentem vyvolaným ponorkou U-2) se zdála příznivá pro nějakou dohodu, a doma vzestup Kennedyův a jej provázející vlna idealismu vytvořily vyzývající atmosféru, v níž lidé cítili, že mohou „bezpečně“ protestovat a demonstrovat. Také soustředění na mírovou otázku přivedlo studenty do kontaktu s mírovými skupinami starších dospělých osob i se studenty v jiných zemích, zvláště v Anglii. Otázka míru byla něčím, co se týkalo lidí jiných než studentů a Američanů.

Vrcholu tohoto prvního, všeobecného, humanistického, na Evropu zaměřeného stadia mírového hnutí bylo dosaženo roku 1962, kdy téměř všechny velmi po-

četné skupiny, které mezitím vyrostly vykazující nevýznamné rozdíly spíše v politice či v analýze než v politické orientaci, sjednotily své úsilí na podporu různých mírových kandidátů, tj. lidí, kteří ve volbách roku 1962 kandidovali na státní nebo vládní místa na základě nějakého antinukleárního nebo mírového zájmu. Kennedyova blokáda Kuby krátce před volbami přivedla hnutí do identifikační krize. Poprvé se víra v obecnou „věc“ dostala do konfliktu s politikou americké vlády a všichni zúčastnění musili mezi nimi volit. Způsob, jakým byl problém vyřešen, odkryl rozštěp mezi generacemi: starší generace, tj. ti, kteří dlouho věřili v mír jakožto humanitářský ideál, ale nikdy nepřišli do rozporu s Amerikou bílé střední vrstvy a stále ještě věřili, že jedině my máme „odpovědi“ a právo pracovat pro jejich aplikaci, nařikali nad Kennedyovou ochotou prosazovat vojenské rozhodnutí, ale tvrdili, že je nutné jej podporovat v době státní krize. Pohlíželi na kubánskou krizi jako na další aspekt konfliktu mezi dvěma předními mocnostmi v Evropě a v Americe, i když se scéna odehrávala v mimoevropské oblasti. Proto cítili, že míru by mohlo být dosaženo obnovením rovnováhy sil; potřeby kubánského lidu — včetně důvodu, proč potřeboval sovětské raketové zbraně — nepatřily do centra jejich zájmů. Ti, kdo se stavěli proti blokáde a obvykle požadovali stažení jak sovětského, tak amerického vojenského potencionálu a přenesení celé otázky vztahů mezi Kubou a Spojenými státy do SN, shledali, že jejich argumentace je implicitně vede k obraně práva kubánského lidu řešit vlastní sociální a ekonomické problémy tak, jak sám považoval za vhodné. Blokáda ze strany Spojených států byla vyvolána přítomností sovětských raketových střel, ale ty se nacházely na Kubě jedině proto, že kdysi jsme Kubu napadli. Proč jsme ji napadli? Protože jsme nesouhlasili s nezávislým, stále radikálnějším zaměřením její sociální a ekonomické politiky a s jeho vlivem na naše tamější zájmy. Tato tichá obrana práva národa postavit se proti zájmům a politice USA a zbavit se jich revolucí dodala obecné nespokojenosti studentů s Amerikou střední vrstvy konkrétní význam. A ještě více. Kubán-

ská revoluce jim ukázala, že je možné, aby národ vzal osud své země do svých vlastních rukou.

Významné je, že jen ty skupiny, které se postavily proti blokádě a proti všem jejím důsledkům, neztratily svou důležitost v boji proti válce. Bylo tomu tak jedině proto, že se i nadále řídily logikou kubánské krize, až dospěly k uvědomění, že nakonec jsou to ekonomické zájmy Spojených států v cizině a naše vojenská a politická ochrana těchto zájmů na úkor zájmů národa, jehož se to týká, které jsou primární příčinou komunistické hrozby, nebezpečí války, nutnosti jejich zainteresovanosti a akcí. Díky kubánské krizi roku 1962 si uvědomily, že mají-li účinně bojovat proti válce a účinně pracovat pro mír, musí se postavit proti těmto americkým zájmům a politice i akcím na nich založeným. Lze pochybovat o tom, že bez této zkušenosti mohlo dojít k nynější masové opozici proti naší válce ve Vietnamu — k opozici, která nyní zahrnuje všechny možné Američany, ale která byla zpočátku vyvolána a vedena především studenty.

Na druhé straně kubánská krize znamenala ztrátu vlivu a moci těch, jejichž zájem o mír byl koncentrován na Evropu a kteří podporovali blokádu jako prostředek k opětovnému uvedení sovětsko-americké mocenské rovnováhy na „status quo ante“. Jim se zákaz nukleárních pokusů z r. 1963 zdál být přinejmenším prvním krokem k takovému míru, po němž toužili — který viděl v našem konfliktu se Sovětským svazem primární válečné nebezpečí; nezbyvalo jim než nadále podporovat vládu, která této dohody dosáhla, a tím ztratit svou nezávislost oproti této vládě. Když se zákazem nukleárních zkoušek nebezpečí války v Evropě zřetelně zmenšilo, tyto skupiny shledaly, že ztratily své posluchače a následkem toho i svůj vliv v mírovém hnutí. I když je pravda, že mnozí v něm participovali, jejich role v boji proti válce ve Vietnamu byla jen okrajová a často implicitně mířila k skončení války tak, abychom *my* mohli začít s ekonomickým, sociálním a politickým rozvojem Vietnamu v souhlase s tím, co *my* pokládáme za nejlepší pro vietnamský lid (srv. například Johnsonovy návrhy zahrnout „také“ severní Vietnam do našeho vý-

vovového programu, jakmile bude po válce — podle amerických podmínek. Celkové fondy, které navrhl pro sever i pro jih, obnášejí o málo více než polovinu toho, co nás válka stála v roce 1964).

Zákaz nukleárních pokusů působil ovšem také na ty, kdo Kubu v krizi podporovali. Jeho pozitivní, i když omezená povaha — jako nadějný první krok k dalším dohodám o snížení zbrojení — měla za následek zmenšení pocitu naléhavosti, který do té doby charakterizoval mírové hnutí, obzvláště bezprostředně po kubánské krizi. Na Evropu orientovaný mír se už nezdál být ohrožený, a proto zájem o něj už nepředstavoval otázku dostatečně velikou, aby vyžadovala celou jejich pozornost. Přestože kubánská krize poskytla letmý pohled na skutečnost, že opravdový mír nemůže existovat ani pro mocnosti v Evropě a v Americe, pokud pomáhají udržovat ekonomické, sociální a politické bezpráví v mimoevropském světě, mnozí přívrženci mírového hnutí pokládali naši blokádu za bloudění, za izolovanou aplikaci zahraniční politiky, proti níž je třeba se postavit — tj. opozice, která se v oné době zdála uskutečnitelná bez vystoupení proti naší celkové politice ve třetím světě. Dopusud si málokdo uvědomoval vnitropolitické aspekty vztahu mezi našimi akcemi v Latinské Americe a v Jihovýchodní Asii.

Přece však bylo třeba nového ideálu, něčeho jiného, oč by se mohli opřít ve svém hledání smyslu a hodnot — alternativ pro ty, které odmítli. V té době se touto „věcí“ stalo hnutí za občanská práva, jemuž také atmosféra za Kennedyho dopomohla k pozici celonárodního významu. Jak jsme se již dříve zmínili, studenti zajímající se o mírovou otázku se často účastnili bojů za občanská práva, jízd svobody atd., což ale byl více méně oddělený aspekt jejich všeobecné nespokojenosti s Amerikou střední vrstvy. Zákaz nukleárních pokusů, který je připravil o mírovou otázku, je přivedl k většímu zájmu o občanská práva: logika jejich odporu proti blokádě a příklad kubánské revoluce přispěl k tomu, že si uvědomili příbuznost obou „věcí“. V posledních dvou letech se toto uvědomění prohloubilo a rozšířilo na zájem o americké chudé vůbec; projekty akcí v obcích, jejichž

účelem bylo budovat participační demokracii, o níž jsme se zmínili v poznámce o SDS, existují nejen v černošských oblastech, ale také v městských oblastech obývaných chudými bělochy v Appalacii.

Poselství kubánské revoluce také nebylo bez vlivu na hnutí pro občanská práva. Její příklad hned od počátku vzbudil zájem mladších černochoů a vytvořil rozštěp mezi generacemi, podobný rozštěpu v mírovém hnutí. Je věru politováníhodný fakt, že ve „starší“ generaci bojovníků za občanská práva existuje jen málo víc než přání podílet se na „dobrých věcech“ a být integrován do „amerického způsobu života“. Příslušníci mladší generace, pro něž platí popis našeho životního stylu podaný Jamesem Baldwinem jako hořícího domu, z něhož se chtějí osvobodit ti, kdo například pracují s SNCC a věnovali se černochoům v jejich celé bídě — ti, jak říkám, si vzali hodně poučení z metod a zkušeností kubánského lidu. Kromě toho zkušenosti z kubánské krize a blokády přivedly tuto mladší generaci bojovníků za občanská práva k uvědomění vztahu zahraniční politiky k jejich vlastnímu boji téměř stejným způsobem, jako přivedly mladší generace v mírovém hnutí k vědomí jejich společných zájmů s bídou amerických černochoů a chudých vůbec.

A tak, i když je opozice studentů proti válce ve Vietnamu z mezinárodního hlediska nejvýznamnější, není jediným aspektem dnešního amerického studentského hnutí. Toto hnutí začalo integrovat boj proti válce se základními problémy chudoby, nevědomosti, odmítání demokracie a rasového a ekonomického vyřazování vůbec. A poprvé se ve Spojených státech začalo vyvíjet masové hnutí, které už nepřijímá tradiční americký způsob myšlení, vnímání, způsob života a zacházení s problémy jako se základními danostmi nebo východisky. Je to de facto

jedna z primárních příčin vzrůstu hnutí. Přestože toto hnutí začalo nespokojeností studentů ze střední vrstvy se středostavovskou Amerikou, a u černochoů skutečností, že byli vyloučeni ze své vlastní země, a hledáním nových morálních hodnot; přestože bylo kubánskou revolucí a krizí r. 1962 přivedeno k uvědomění potřeby zkonkretizovat a specifikovat své zájmy i protest a svou spoluprací s mladší generací bojovníků za svobodu černochoů k uvědomění souvislosti mezi potřebami a zájmy lidí a problémy míru — přesto hnutí jako celek zůstává neideologické. Přestalo přijímat tradiční americké myšlení a přístupy k dnešnímu světu; dospělo až tak daleko, že uznalo právo lidu na Kubě, ve Vietnamu a ve Spojených státech samých řešit vlastní problémy ve světle svých vlastních zájmů; nemá jasné ponětí o tom, jakým směrem se má brát řešení, které, jak cítí, je třeba hledat.

Pokusil jsem se ukázat, že po mnohých stránkách je to logickým důsledkem středostavovského původu, způsobu, jakým jeho účastníci — i v reakci — pohlížejí na svět a skutečnosti, že je to stále ještě z největší části procesem hledání nového osobního a sociálního smyslu a hodnot, které mají nahradit ty, jež byly odmítnuty. Nebezpečí inherentní v takovém hnutí spočívá v tom, že při uznávání práva národa na hledání vlastních přístupů k vlastním problémům bude stát stranou zásad sociálně ekonomické a politické změny nutné pro budoucí humánní a racionální vývoj člověka a světa. Leninova argumentace proti ekonomistům je stále aktuální. Avšak hluboká nespokojenost se společností a s jejími hodnotami, ochota vyjadřovat radikální kritiku určité politiky a akcí naší vlastní vlády a rostoucí uvědomění vzájemného vztahu všech lidských problémů ve světě otvírají cestu vážnému přemýšlení a výchově a slibují úspěch rozvoje hnutí v budoucnosti.